

WIE IS GREET HOFMANS

Rolien van Mechelen
over

Het vertroebelde oog, het onbegrepen leven van Greet Hofmans door biograaf Han van Bree

Vandaag sluit Breukvlakken het 7^e seizoen af van de Biografie in Psychoanalyse. Dat betekent dat we tot nu toe 24 biografieën bespraken. Ik leerde heel wat van de biografen. Ik hoop zij ook van de psychoanalytici. De serie overziende valt op dat de analyticus en biograaf verschillend omgaan met biografische gegevens. De psychoanalyticus helpt de analysant om het eigen levensverhaal te herschrijven. Door te werken met dromen en vrije associatie worden vergeten en daarmee in het onbewuste bevroren gevoelens weer beschikbaar gemaakt. Dit hele proces duurt gemiddeld zo'n 5 jaar waarvoor je dagelijks 3 kwartier op de bank ligt met de psychoanalyticus letterlijk, maar vooral ook figuurlijk achter je. De analyticus is je grootste bondgenoot, maar de analysant heeft de regie over het eigen levensverhaal.

De biograaf is vaak ook zo'n 5 jaar bezig om een levensverhaal te construeren. En al spreekt de biograaf meestal naasten, vrienden, collega's of afstammelingen en al worden archieven uitgebreid geraadpleegd, soms met daarin foto's en/of geschriften, al of niet in de vorm van dagboeken, toch construeert de biograaf het levensverhaal door eigen keuzes te maken, met de eigen blik te kijken en soms zelfs met een eigen doel voor ogen. De overleden hoofdpersoon denkt niet mee en heeft geen regie over de uiteindelijke biografie.

Had Greet Hofmans meerdere biografen, zou er dan steeds een andere Greet Hofmans tevoorschijn zijn gekomen? Zou je kunnen zeggen dat de biograaf een eigen literair personage schept? We komen er vast over te spreken vanavond.

De 24 biografen die in de Breukvlakkenreeks optraden zeiden bijna allemaal dat ze vooral niet aan psychologie doen. Meestal met als argument dat ze

dat maar speculeren vinden, soms om andere redenen zoals dat ze de gebiografeerde persoonlijk kenden. Sommigen vulden psychologische hiaten in met hun fantasie. Als psychoanalyticus ga ik ervan uit dat je mensen, ook op papier, alleen tot leven brengt door ingrijpende gebeurtenissen te beschrijven en/of innerlijke beweegredenen te kennen. Ook hier gaan we het vanavond over hebben.

Biografen schrijven vaak vanuit hun eigen vakgebied en kunnen daarmee de kennis over hun hoofdpersoon verdiepen. Om deze stelling te illustreren noem ik Koen Hilberdink, onze moderator vanavond, hij studeerde literatuurwetenschap, promoveerde met een biografie over de dichter Paul Rodenko, schreef daarna een biografie over Hans Lodeizen, een over Johan Polak en een over de psychiater P.C Kuiper. Momenteel werkt hij aan de biografie over psychiater Rudi van den Hoofdakker, die onder de naam Rutger Kopland bekend is geworden. Zoals je in deze opsomming ziet, allemaal hoofdpersonen die iets met taal te maken hebben en vaak met de nadruk op psychologie.

Ik vertel dit allemaal niet zonder reden. Vandaag bespreken we de biografie over Greet Hofmans. Han van Bree is historicus, je kunt wel zeggen gespecialiseerd in het Nederlandse koningshuis. Hij schrijft dat de biografie over Hofmans een wetenschappelijke is. Je kunt zijn liefde voor geschiedenis terugzien in het eerste deel van het boek waarin van Bree uitgebreid en levendig de samenleving in de Amsterdamse Jordaan beschrijft. Heerlijk om te lezen, zeker voor mij. Ik ben zelf een import Jordanees, maar de familie van mijn geliefde echtgenoot komt al generaties lang uit de Jordaan.

Goed, tot nu toe ging het over Breukvlakken en hoe biografen werken. Nu vertel ik wat meer over hoe psychoanalyticus werken.

Tot een jaar of zeven geleden startte ik nog nieuwe analyses in mijn praktijk als psychoanalyticus. Ik neem u mee in het proces van indicatiestelling voor een psychoanalyse. Voorafgaand aan de indicatiestelling wordt een geprotocolleerde procedure van 5 gesprekken gevolgd om erachter te komen of een psychoanalyse van 5 x per week op de bank de aangewezen vorm van therapie is. Zo'n intensieve therapie doe je natuurlijk alleen als de lijdensdruk groot genoeg is en er uitzicht is op een beter leven. Niet noodzakelijk een gelukkiger leven, maar wel een leven met meer regie en zeggenschap over jezelf.

Ook al is de lijdensdruk groot, toch is een psychoanalyse niet voor iedereen de aangewezen therapie. Kan je er wel tegen om je intensief bezig te houden met gevoelens die niet voor niets diep weggestopt zijn. En: dat in het eerste jaar depressieve gevoelens meer naar voren komen is weliswaar ingecalculiseerd, maar het is niet de bedoeling dat deze zo de overhand krijgen dat de analysant niet meer kan functioneren.

Dus moet je, voor je zo'n traject ingaat, weten hoe iemand in elkaar steekt. Een aantal diagnostische elementen springt eruit: kan iemand over zichzelf nadenken, met andere woorden kan iemand reflecteren. Ik geef een

voorbeeld: 'die angstaanvallen waar u over praat, die lijken steeds te ontstaan in een bepaald soort situatie. Kunnen we begrijpen waarom dat op dat moment gebeurt? Of op die plek? Of in het bijzijn van die en die? Met andere woorden: wat zou die angstaanval ons kunnen vertellen?'

Als iemand niet in de symptomen blijft hangen, maar over zichzelf kan gaan nadenken, dan kan een psychoanalyse een goede onderneming zijn. Maar er is meer.

Belangrijk onderdeel van de procedure is de zelfgeschreven biografie. (Daar hebben we hem weer!) Zo'n zelfgeschreven biografie vertelt van alles. Los van de inhoud geeft de vorm van het aangeleverde epistel allerlei aanwijzingen: komt de biografie op het afgesproken tijdstip binnen? Is het een logisch samenhangend verhaal, of is het meer een soort diarree? Welke personen worden er beschreven en in wat voor soort relatie staan de personen tot de beoogde analysant? Welke gebeurtenissen hebben invloed gehad op het verloop van het leven? Wat wordt er niet geschreven? En ga zo maar door.

Ach, ik kan hier nog lang over praten, maar ik beperk me even want ik wil vooral het volgende punt maken: Niets van dit alles is terug te vinden in de, overigens zeer interessante, biografie van Han van Bree over Greet Hofmans. Dank Han, dat je hem maakte, maar ik begrijp dat je een missie had, Greet Hofmans is niet goed door de geschiedenis behandeld en dat wil je graag aanvullen, zo niet rechtzetten.

Tot nu toe sprak ik over verschillende manieren waarop je naar biografieën kunt kijken. Nu ga ik naar de biografie over Greet Hofmans:

Onbevangen begin ik te lezen en al snel raak ik de draad kwijt bij de vele heel precies beschreven verhuizingen van de familie, vaak geïllustreerd met foto's van de desbetreffende panden. Greet was een echte Jordaneze. Ik lees mooie verhalen over de geschiedenis van de Jordaan en de verbinding met het koningshuis.

Als psychoanalyticus vraag ik me af of de verbondenheid van Jordanezen in het algemeen met het Koningshuis in de 19^e eeuw, 100 jaar later nog invloed had op het leven van Greet Hofmans? In ieder geval wordt dit in het persoonlijke leven van Greet Hofmans niet specifiek beschreven. En of dat een reden zou zijn dat zij in het paleis zal belanden? We weten het niet.

Van Bree gaat uitgebreid in op wonderdokter Charles Davenport, die het alias Sequah voerde en een paar jaar voor de geboorte van Greet furore maakte. Ook genezer Raspoetin aan het Russische hof komt uitgebreid aan de orde. Misschien deed je dat Han, om te illustreren hoe Greet Hofmans werkte? We weten ook dat ze fan was van Krishnamurti en zijn levensinzichten volgde. Ook aan Kaiser, een eigen geestverwant, onderwierp zij zich. Na zijn dood voerde zij zelfs de door Kaiser via de kosmos tot haar gezonden 'opdrachten' klakkeloos uit. Niet ingrijpen was het devies, hoe idioot de opdrachten soms ook waren. Het was bijvoorbeeld ook verboden om verzekeringen af te sluiten. Alles ligt immers in Gods hand. Die totale

overgave aan de ander zou ze blijven nastreven tot het einde van haar leven.

Er zijn wat biografische gegevens: beide grootouders zijn niet officieel erkend voor de burgerlijke stand en beide ouders waren buitenechtelijk. Han, ik weet het eigenlijk niet, maar gold dat in die tijd niet voor veel mensen?

Anyway, Greet Hofmans zelf heeft niet de naam van haar biologische vader, die heette waarschijnlijk Bark. Ik neem aan dat het een klein grapje van jou is Han, dat er in de geschiedenis van Raspoetin ook een Bark zat? Mogelijk zien we in dat buitenechtelijk zijn en niet de naam van je vader dragen een verband met het levenslange streven van Greet om zichzelf ondergeschikt te maken, en als dat niet kon aan een gewone vader, dan maar aan God de vader? Greet laat in een interview weten dat ze geen goede band met haar vader heeft. Nu ik dit zo schrijf moet ik denken aan de God die zij beschrijft als liefde en met wie zij een bijzondere band had. Wat Greet op deze vraag zelf zou antwoorden kunnen we helaas niet achterhalen. Maar ze heeft iets verloren en lijkt alles op alles te zetten om maar aantrekkelijk te zijn voor deze buiten de wereld levende God/vader. Ze ziet er in ieder geval zeer streng op toe dat ze haar lot in zijn handen legt.

Meer specifiek over het leven van Greet moeten we het zo ongeveer doen met de dood van het broertje en dat ze op haar 11de van school werd gehaald om te assisteren in het huishouden, terwijl de rest van de kinderen Hofmans naar school kon gaan. Waarom was dat? In haar latere carrière blijkt ze intelligent genoeg. Na het eindeloze verhuizen in haar jeugd, valt op dat Greet eenmaal volwassen overal inwoonde. Niet alleen op Paleis Soestdijk, maar ook bij bevriende echtparen. Misschien was dat voor een ongetrouwde vrouw wel de enige mogelijkheid om niet bij de ouders te blijven wonen, al maak ik dat niet op uit de tekst.

Toch is er een uitzondering in de reeks verhuizingen. De ouders vertrekken met het gezin voor een paar jaar naar Zaandam, maar keren na 5 jaar weer terug naar Amsterdam en pakken het verhuizen weer op, in en rond de Jordaan. Ze wonen dichtbij en in wisselende samenstelling met familieleden en ex-partners.

Er wordt door van Bree één uitzondering voor Greet beschreven. Ze verhuist zelf op 28-jarige leeftijd naar een huis in Zaandam, Ik lees het betreffende citaat voor:

‘Onbekend is wat de toen 28-jarige huishoudster, zoals ze bij de burgerlijke stand vermeld stond, daar precies deed. Het lijkt wel een kortstondige vlucht, want al in december was ze terug in de hoofdstad. Ze trok weer in bij haar ouders.’

Je zou eruit op kunnen maken dat ze zwanger is geweest en de bevalling daar heeft afgewacht. Vreemd is in ieder geval dat er 2 personen werden

ingeschreven in het huis in Zaandam en dat ze er 3 uitschreef toen ze enkele maanden later weer naar Amsterdam verhuisde. Een ongewenst kind, een schande als ze niet met de vader wilde trouwen? Of zou het een verkrachting zijn geweest? Wel of geen familie zijn, al dat dicht op en door elkaar wonen. Hoe kwetsbaar zijn vrouwen in zo'n situatie? Je zo goed mogelijk verstoppen redt misschien wel je leven.

Er zijn meer vragen onbeantwoord gebleven.

Hoe zat het met relaties? We weten dat ze veel optrok met Kaiser. Ze werd waarschijnlijk op haar kop gezeten door hem (van Bree schrijft dat ze humoristischer wordt na zijn dood). Ze gaat weg bij de Theosofische Vereniging na een poging tot verkrachting door een lid van het bestuur. Woonde ze niet in een huis van de Theosofische Vereniging in Zaandam? Was ze 'aangeschoten wild' geworden? Ze breekt abrupt de verloving af met een politiemann. Kunnen we hier een patroon in herkennen? Heeft het iets met machtsverhoudingen te maken? Komt ze in de knoop met haar voorliefde zich volledig ondergeschikt te maken? Of is het geen voorliefde maar kan ze op een of andere manier niet anders? Ze maakt zich overigens niet alleen ondergeschikt aan de mensen in haar persoonlijke omgeving maar ook aan de eindeloze stoet van mensen die zich tot haar wendt voor hulp. Zozeer dat ze verschillende malen een burn-out krijgt. Zover ik begrijp gebruikt ze de psychotherapeutische methode van 'spiegelen'. Eenvoudig gezegd: ze bevestigt mensen in wat ze vertellen en steunt ze om te doen wat ze willen doen. Behalve dat ze deze methode succesvol toepast blijft ze zelf gevoelsmatig buiten schot.

Dat brengt mij op een ander punt. De genderkwestie. Goed kijkend naar de foto's van Greet Hofmans zie ik vooral een vrouw met een mannelijk postuur, een mannelijke uitstraling. Altijd gekleed in mantelpakken. Zelfs aan haar doodsbed mocht niemand (op neef Frits na) haar lichamenlijk naderen. Heeft dat alleen met een geloofsovertuiging te maken? Ze wilde geen pijnstilling en moest van zichzelf de kanker waaraan ze stierf helemaal doorleven, maar dat ze geen lichamenlijke zorg mocht ontvangen gaat wel heel ver. Voor mij als psychoanalyticus is mejuffrouw Greet Hofmans in deze biografie een enigma gebleven. Graag had ik meer over haar geweten, maar ik begrijp dat er geen persoonlijke bronnen van haar zijn overgeleverd. We moeten het doen met de observaties van de mensen om haar heen. Zo samengevat moet ik concluderen dat haar innerlijk leven een groot geheim is. Misschien ook voor haarzelf. Wie zal het zeggen. Maar dat ze wat van haar leven heeft gemaakt, dat staat buiten kijf.

Han van Bree: *Het vertroebelde oog. Het onbegrepen leven van Greet Hofmans*, 2025, Spectrum.